

Werk in uitvoering

Minder water, meer natuur

Een opmerkelijke titel gezien de anti-verdrogingsmaatregelen die natuurherstelactiviteiten domineren. Vooral als je bedenkt dat de helft van de uitvoeringskosten van dit project uit Gebeve-gelden (Gebiedsgerichte Bestrijding Verdroging) betaald wordt. Waar het in de titel om gaat, is dat een deel van het open water dat in gebruik is voor oppervlakte-infiltratie, wordt ingewisseld voor vochtige duinvalleien. Deze zijn in de Zuid-Hollandse vastelandsduinen een schaars goed.

Om aan de toenemende vraag naar drinkwater te voldoen werden in het verleden in de duinen onder andere infiltratieplassen aangelegd. De totale drinkwatercapaciteit in Meijndel en Berkheide is $\pm 75 \text{ Mm}^3$. In overleg met de vergunningverlener inzake waterwinning, de Provincie Zuid-Holland, is door het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (DZH) een regeneratie-onderzoek gedaan. De vraag was welke de meest ideale plaatsen zijn voor het opheffen van oppervlakte-infiltratie ($\pm 10 \text{ Mm}^3$) inclusief de afvoer van het slib ten bate van het herstel van vochtige duinvalleien. Een natuurlijke grondwaterstand en een natuurlijke stroomsnelheid waren uitgangspunt in het onderzoek. De te nemen maatregelen zijn in 1995 in een convenant tussen voornoemde partijen vastgelegd. De eerste stappen in de uitvoering van het convenant zijn in de winter van 1997/98 ter hand genomen. In de komende jaren wordt beslist hoe we verder gaan.

Meijndel

Door het geaccidenteerde karakter is voor de aanleg van infiltratieplassen in de vijftiger jaren gebruik gemaakt van de natuurlijke laagten van het terrein. De infiltratieplassen hebben een vast peil van $\pm 4 \text{ m} + \text{NAP}$ en liggen ingebed in het landschap. Het gejuich vanwege de terugkomst van water in de duinen verstomde vrij snel. De plassen werden al na korte tijd omzoomd door soorten als Grote brandnetel (*Urtica dioica*) en Harig wilgenroosje (*Epilobium hirsu-*

tum). Door een sterke verbetering van de voorzuivering van het infiltratiewater sinds 1976 zijn veel oevers nu begroeid met Riet (*Phragmites australis*). Door de ingewikkelde mozaïekstructuur zijn deze gebieden van belang voor broedvogels, maar het belang van de vegetatie van vochtige valleien is in dit geval groter. Tussen de infiltratieplassen en de Noordzee (fig. 1) ontwikkelden zich in natuurlijke laagten duinvallei-vegetaties met bijvoorbeeld Slanke gentiaan (*Gentianella amarella*) en Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*): Libellenvallei. De vallebodems liggen op $\pm 2,5 \text{ m} + \text{NAP}$. Uit het onderzoek bleek dat met het handhaven van een smalle rand van infiltratieplas 26.1 langs de hoofdader en het opheffen van de winningen in Sprang I

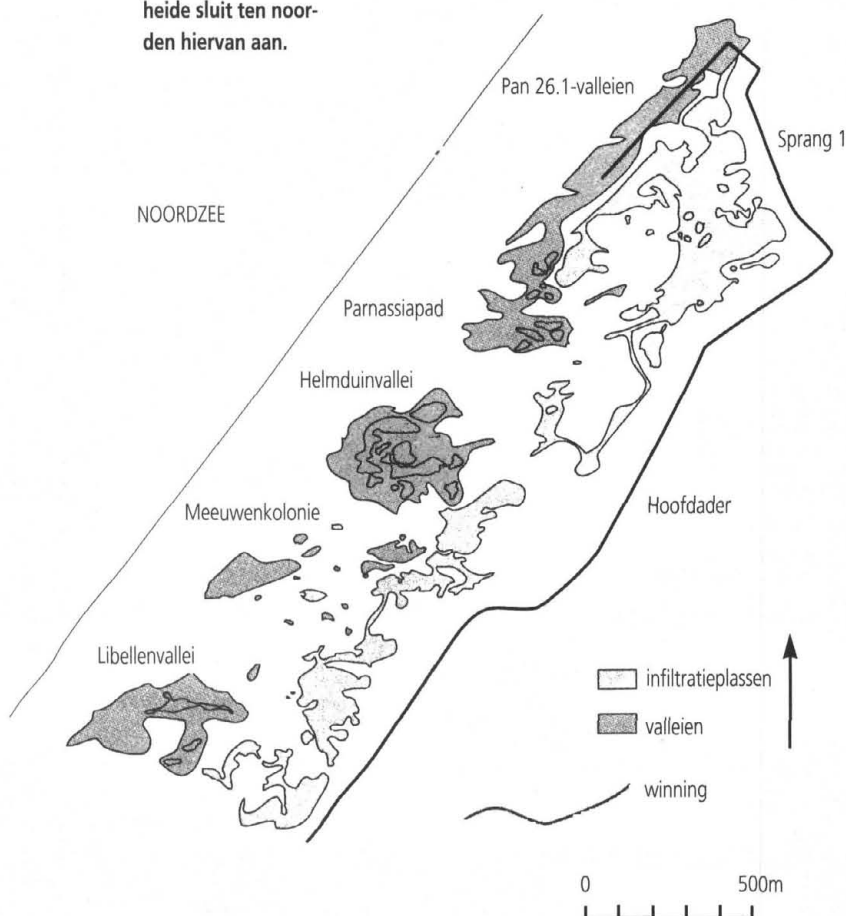
(‘haak’ in fig. 1) een grote oppervlakte aan vochtige valleien kan worden gerealiseerd; de laagten van plas 26.1 liggen namelijk ook op $\pm 2,5 \text{ m} + \text{NAP}$.

Het volledig opheffen van de plas ondermijnt de doelstellingen. De 3-6 meter diepe insnijding van de hoofdader ten oosten van plas 26.1 leidt tot een algehele verdroging van het gebied tussen de hoofdader en de zee; geen enkele laagte zou dan nog vochtig worden. En het met zand opvullen van de hoofdader is onhaalbaar, gezien de zeer grote hoeveelheden benodigd zand.

Berkheide

Regeneratie speelt zich af in de gehele westelijke strook. Ook hier verdwijnt oppervlakte-infiltratie en winning in een gebied tussen zee en het restant infiltratieplassen op ruim 1 km van zee. Ook hier

Fig. 1. Meijndel ten westen van de Hoofdader; Berkheide sluit ten noorden hiervan aan.

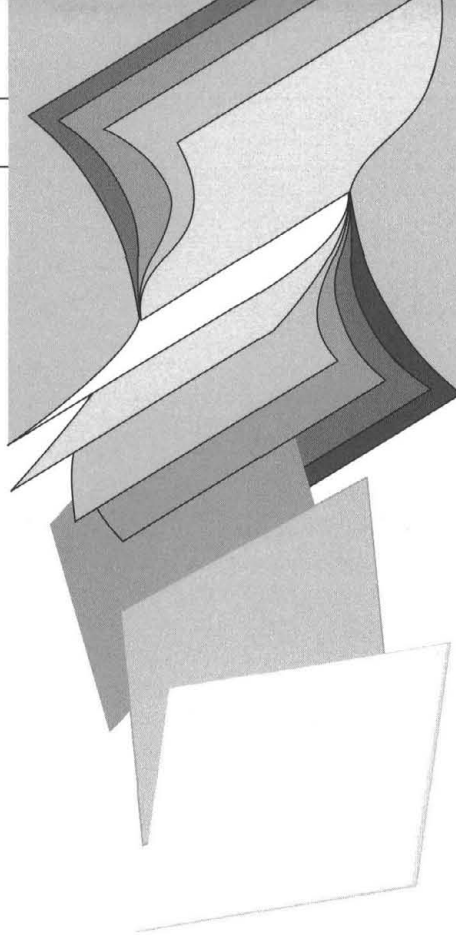

dienen de resterende infiltratieplassen in het centrale deel van Berkheide in de richting van zee de gemiddelde grondwaterstand op een voor de natuur gewenst niveau te houden (vergelijkbaar met de situatie in Meijndel). De situatie in Berkheide is enigszins afwijkend van die van Meijndel. Er is tot 1988 met niet voorgezuiverd boezemwater geïnfiltrerd. Niet alleen de randen van de infiltratieplassen werden hierdoor gedomineerd door ruigtkruiden, maar ook de meeste valleien. Incidenteel komt er nog wel een karakteristieke plantensoort van duinvalleien voor. De vervuigde valleien in de richting van de kust worden dan ook geplagd. Verder zijn de meeste valleien geëgaliseerd ten behoeve van akkerbouw in het begin van deze eeuw. Plaatselijk zal daarom het natuurlijk reliëf zoveel mogelijk hersteld worden.

Verwachtingen

Kennis over eco-hydrologische processen in de duinen is sterk toegenomen. De praktijk leert dat met additioneel beheer, zoals maaien, hoge natuurwaarden in bijvoorbeeld de Libellenvallei zijn gerealiseerd onder indirecte invloed van ver voorgezuiverd infiltratiewater. Herstel van nog eens 25-30 ha vochtige duinvalleien ligt in het verschiet. Dat het vasteland van Zuid-Holland nog enkele duizenden hectaren duinen heeft, die niet zijn volgebouwd of afgegraven ten behoeve van wegaanleg, is mede te danken aan de aanwezigheid van de waterleidingbedrijven. Er rust op hen ook de taak om een goed natuurbeheer te voeren en waar mogelijk natuurherstel te realiseren. Een goed natuurbeheer is een van de twee hoofddoelstellingen van het DZH. De kosten die samenhangen met het project zijn \pm 1 miljoen gulden voor het onderzoek en \pm 3 miljoen gulden voor de uitvoering, onverlet de kosten die samenhangen met het realiseren van de vervanging van de drinkwatercapaciteit. Van de Provincie Zuid-Holland is \pm 1,5 miljoen gulden subsidie verkregen uit de Gebeve-gelden voor de uitvoering van de regeneratie.

Drs. Harrie G.J.M. van der Hagen
NV Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, Natuurbedrijf
Postbus 34
2270 AA Voorburg

Uit de tijdschriften

Graveland, J. 1997. Dichtheid en nestsucces van Kleine karekiet *Acrocephalus scirpaceus* en Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus* in jong en overjarig riet. *Limosa* (70): 151-162.

Het belang van overjarig riet voor de beide soorten rietvogels blijkt evident uit onderzoek in de Weerribben. De Rietzanger vertoont een grotere voorkeur voor overjarig riet dan de Kleine karekiet. De auteur legt relaties tussen rietlandbeheer, tijdstip van broeden, broedduur, predatie en parasitering (Koekoek) en weersomstandigheden. Het artikel biedt ook een doorkijk op beheer van laagveenmoerassen: een meer natuurlijke waterdynamiek of regelmatig menselijk ingrijpen zijn noodzakelijk voor het behoud van de voor rietvogels belangrijke successiestadia.

Een artikel als dit kan een belangrijke rol spelen in discussies over het belang van overjarig riet: nu kan er tenminste op basis van feiten gediscussieerd worden.

Noorden, B. van. 1997. Waarom verdween de Goudplevier *Pluvialis apricaria* als broedvogel uit Nederland? *Limosa* (70): 89-96.

De vraag in de titel lijkt overbodig, omdat een ieder wel weet wat het antwoord is: omdat hoogveen en natte heide bijna verdwenen zijn. Dit artikel geeft nuanceringen bij dat antwoord. In De Peel bleek de Goudplevier bijvoorbeeld al als broedvogel te verdwijnen toen er nog meer dan 20.000 hectare aaneengesloten heide en hoogveen was. Het afnemen van gebruiksvormen als

schapenbegrazing en plaggen en de toename van boekweitbrandcultuur deden de Goudplevier al de das om, voordat het heide- en hoogveengebied definitief verdween.

En hoe zit het met 'Plan Goudplevier'? Volgens een eenvoudige berekening van de auteur is voor een levensvatbare populatie (20 paar) tenminste 3300 hectare aaneengesloten geschikt biotoop nodig ...

Verstrael, T. & A.J. van Dijk. 1997. Vos of grassen; Broedvogels in de Nederlandse duinen sinds 1984. *Limosa* (70): 163-178.

Veel broedvogels van half-open duingebieden staan op de Rode Lijst, bijvoorbeeld Paapje, Roodborsttapuit en Tapuit. Dit artikel geeft voor een aantal soorten de aantalsontwikkeling sinds 1984 weer. In dit artikel wordt ook de relatie gelegd met het beheer. Dat wordt gedaan door verschillende biotopen te vergelijken. Duinen, heide en graslanden hebben een aantal gemeenschappelijke soorten, zoals de Wulp. Er blijken duidelijke verschillen in aantalsontwikkeling te zijn: zo neemt de Wulp in graslanden toe, maar in heide- en duingebieden af. Tapuit, Veldleeuwrik en Boomleeuwrik nemen in de duinen af, maar vertonen in heidegebieden juist een toename. Een mogelijke verklaring is dat in heidegebieden al veel eerder gestart is met bestrijding van de vergrassing door te begrazen. Het artikel maakt ook een vergelijking tussen verschillende delen van het duingebied: Meijndel, Zuid-Kennemerland, Noord-Kennemerland en het Waddengebied. De gevonden verschillen in de aantalsontwikkeling van bepaalde broedvogels hangen samen met regionale verschillen in de mate van vergrassing en 'verstruiking'. Beheerders doen er dus goed aan om het 'dichtgroeien' van duingebieden tegen te gaan. Op basis van dit onderzoek lijkt de Vos geen dominante rol in de aantalsontwikkeling van grondbroeders te spelen, hoewel in gebieden waar de Vos een nieuwkomer is de lokale, tijdelijke effecten groot kunnen zijn.

Hendriks, J., J. de Jonge, P. den Besten & J. Faber. 1997. Gifstoffen in het riviereengebied; een belemering voor natuurontwikkeling? *Landschap* (14): 219-233.

In hoeverre vallen natuurontwikkeling en een slechte waterkwaliteit te combineren? Waar de één alle vertrouwen heeft in de veerkracht van de natuur voorziet de ander grote problemen. Dit artikel geeft aan dat kwetsbare, aquatische soorten te lijden kunnen hebben van gifstoffen, ook als het slechts tijdelijke (maar hoge) belastingen betreft. Voor terrestrische levensgemeenschappen doet men nog geen uitspraak. Bij natuurontwikkeling worden door graafwerkzaamheden soms diepere, verontreinigde bodemlagen blootgelegd of geïsoleerde, relatief schone wateren aangetakt. Er valt over te twisten of dat vanuit het oogpunt van natuurbeheer wenselijk is. In ieder geval een punt van aandacht voor planners.